

Crítica de Llibres

La ventana global

VIDAL BENEYTO, J. (dir.). Madrid: Taurus, 2002

per Bernat López, professor de la Universitat Rovira i Virgili

De l'escepticisme a l'interès. De la peresa davant de la perspectiva d'una lectura poc estimulante i carregada de tòpics, a la sorpresa per tenir a les mans un atípic recull de textos lúcids, crítics, provocatius i ben organitzats. Aquest és el trànsit entre l'abans i el després de la lectura de *La ventana global*, obra editada pel catedràtic de la Complutense i secretari general de l'Agència Europea per a la Cultura, José Vidal Beneyto. Aquest gruixut volum, editat pel segell del grup Prisa Taurus, recull les aportacions d'una vintena d'experts internacionals en comunicació convocats pel Programa Europa-Mundi de la UNESCO, una iniciativa adreçada a "suscitar, amb motiu de l'any 2000, i en el marc de les Ciutats de la Cultura d'aquest any, una reflexió sobre els principals problemes de les societats contemporànies", segons el director del projecte, el propi Vidal Beneyto.

Certament, el llibre no entra bé a la primera, almenys a l'autor d'aquestes línies. Contribueixen a aquesta poc falaguera impressió inicial un seguit de factors: el propi títol de l'obra, que fa sospitar d'entrada que conté una nova (i voluminosa) dosi de literatura apologètica sobre la imminència, la inexorabilitat i la bondat intrínseca de la societat de la informació, les virtuts gairebé màgiques de les xarxes digitals i el poder redemptor de la Nova Economia; la il·lustració de la portada, un cercle fet de desenes de pantalletes d'ordinador; el seu caràcter (excessivament?) col·lectiu, que fa témer que es tracti d'un nou europúding sorgit d'alguna recerca mal païda o de les actes d'alguna de les jornades sobre la "revolució digital" que proliferen darrerament; i finalment, un detall una mica antiestètic per excessiu, com és que el nom del director de l'obra aparegui a l'encapçalament de totes les pàgines parells. I, posats a

ser primmirats (o repel·lents, si ho preferiu), el color violeta cardenalici de la coberta tampoc no fa presagiar una lectura gaire heterodoxa.

Però *La ventana global* fa bona la dita aquella segons la qual no s'ha de jutjar mai per les primeres impressions. De fet, una mirada una mica més atenta a la relació d'autors permet detectar la presència d'autèntiques primeres espases de la comunicologia mundial, i no precisament de l'ala postmoderna o apologètica: prominents autors de l'Estat espanyol, com ara Enrique Bustamante i Emili Prado, comparteixen cartell amb Armand Mattelart, Dominique Wolton, Roberto Grandi, Robert McChesney, Peter Dahlgren, Jean-Marie Charon i altres destacats investigadors de la comunicació i la cultura europeus, nord-americans i fins i tot de països no occidentals: hi ha un autor indi i un altre de japonès, dada que revela la voluntat de trencar amb l'etnocentrisme occidental que caracteritza els estudis en aquestes matèries. No ha anat amb tant de compte el director, però, a l'hora de procurar un equilibri de sexes: tots els autors són homes.

Sembla clar d'entrada, i després la lectura dels textos ho corrobora, que el criteri principal a l'hora de triar les persones ha estat la seva orientació intel·lectual i ideològica crítica, o almenys la seva distància respecte del pensament únic imperant en els discursos mediàtics, institucionals i corporatius. Així que res de prestidigitacions intel·lectuals més o menys brillants entorn de les promeses fulgurants d'Internet, les autopistes de la informació, la societat digital i altres secrecions de la dialèctica neoliberal. Potser es podria haver buscat un títol més encertat per a l'obra. La finestra no deixa de ser una de les metàfores preferides, juntament amb la del mirall, de la retòrica de l'objectivitat dels mitjans, predecessora de la de la transparència de les xarxes. Però almenys aquesta *ventana* no dona entrada a eslògans sobre l'apoteosi tecnocèntrica del mercat, sinó

que ens aboca a veritables càrregues de profunditat contra la ideologia que els inspira.

Una llarga i densa introducció del director de l'obra dóna pas a 18 textos, estructurats en quatre grans blocs: "El ciberespacio", "La esfera pública mundial", "El universo mediático: características y regulación", i "Los medios de comunicación y la realidad". El primer agrupa les aportacions de Hans Kleinsteuber sobre "El surgimiento del ciberespacio: la palabra y la realidad"; d'Armand Mattelart sobre "Premisas y contenidos ideológicos de la sociedad de la información"; de Colin Sparks sobre "La influencia de Internet en los medios de comunicación convencionales"; de José Manuel Paquete de Oliveira, José Jorge Barreiros i Gustavo Leitão Cardoso sobre "Internet como instrumento para la participación ciudadana"; i de Dominique Wolton sobre "Internet: entre instrumento económico y proyecto político". D'aquest bloc destacaríem l'aportació d'Armand Mattelart, remarcable crítica d'un dels conceptes insígnia del pensament únic, el de *societat de la informació*.

La segona part de l'obra, "La esfera pública mundial", inclou els textos de Tatsuro Hanada ("Una aproximación conceptual a la esfera pública"), Peter Dahlgren ("La democracia electrónica, Internet y la evolución del periodismo. Cómo utilizar el espacio disponible"), Enrique Bustamante ("Nuevas fronteras del servicio público y su función en el espacio público mundial"), Philippe Quéau ("La sociedad de la información y el bien público") i Roberto Grandi ("Derecho a la información y derechos ciudadanos en la era digital"). És remarcable el capítol del catedràtic de la Complutense Enrique Bustamante, valent i incisiu, com acostuma, en la seva crítica de la desregulació salvatge i de l'imperi de la lògica mercantil en el sector cultural comunicatiu.

El tercer bloc es titula "El universo mediático: características y regulación", amb aportacions de Robert McChesney ("Economía política de los medios y las industrias de la información en un mundo globalizado"), W. Lance Bennett ("La globalización, la desregulación de los mercados de los

medios de comunicación y el futuro de la información pública"), Clifford G. Christians ("Ética y regulación internacional de las comunicaciones") i Theodore L. Glasser ("La autorregulación del periodismo: el papel de las asociaciones profesionales en una sociedad de la información"). Aquí destaca el text de Robert McChesney, una anàlisi crítica de les tendències internacionals a la concentració multimèdia en uns pocs gegants de talla mundial.

Finalment, la quarta part, titulada "Los medios de comunicación y la realidad", agrupa els capítols redactats per Juan Menor ("La producción de la realidad"), Daya Kishan Rhussu ("Las guerras en los medios de comunicación"), Jean-Marie Charon ("Justicia y medios de comunicación: ¿deriva o control de una institución democrática?") i Emili Prado ("Telerrealidad: globalización y uniformización"). La qualitat de tots aquests textos és, com és lògic, diversa, però no molt desigual. Estilísticament, però, es marquen més les diferències entre capítols de prosa recarregada i abstrusa i d'altres de redacció àgil i fluïda. Acostumen a ser aquests darrers els més interessants i impactants: serà casualitat? També pel que fa a la redacció cal remarcar el bon nivell de les traduccions, cosa en la qual sovint no es para esment, però absolutament essencial per a la qualitat del producte final: quantes obres no s'han desgraciat per culpa de traduccions matusseres o precipitades!

La ventana global, doncs, és una grata sorpresa: la propicien una luxosa galeria d'autors, una encertada i actualíssima selecció de temes, una edició correcta (si bé no pas impecable: una darrera repassada a les galeres no hagués sobrat) i, sobretot, un plantejament valent i provocatiu, hereu de la millor tradició crítica i humanística de la UNESCO. Sembla que l'esperit McBride es resisteix a dissipar-se, i que, fins i tot en els moments més foscos de l'ofensiva neoconservadora, l'organisme internacional manté reserves de consciència crítica suficients per posar en circulació materials com el que ens ha ocupat en aquestes ratlles.